

ІВАН БАГРЯНИЙ

Листування
Володимир Винниченко,
Єжи Гедройць
та інші
1946—1963

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2024

ЛИСТУВАННЯ З ДМИТРОМ АНДРІЄВСЬКИМ

№ 1. До Дмитра Андрієвського

14 листопада 1958 р.

Вшп інж. Д. Андрієвський!¹
Дорогий Інженере!

Ваш лист мене на правду здивував. Я свої статті завжди підписую². І то повним прізвищем³. Але менше з тим. У цьому випадку не грає ніякої ролі, хто ту статтю, яка так Вас обурила, написав, а грає роллю те, ДЕ вона надрукована й хто несе за це відповідальність. Вона надрукована як передова стаття в органі, за який я відповідаю ось уже 14 років. Значить, Ваше обурення скеровано цілком на правильну адресу. Тож приймаю всі Ваші терпкі слова на свій рахунок і не маю іншої ради, як твердо стати й боронити позиції, висловлені передовицею «УВ», які, вважаю, хоч і не талановито викладені, але цілком правильні в цій ситуації. Одначе зараз викладати тут своїх думок не буду, це тема не для листа. Хоч, кажучи щиро, я взагалі не хотів би на цю тему забирати голосу. Забагато жалів набралось в серці й тому я волів би ліпше промовчати. Бо жалі — кепський порадник.

Мої особисті погляди на націоналізм усіх відламів і на всі ОУН (тобто на всі *відлами*), а особливо моє *ставлення* до них на практиці та до проблеми консолідації, як рівно ж і мої конкретні заходи в цім напрямку протягом років, Ви добре знаєте. Це ж я навіть «відфашизовував» націоналістів наших, очищав їх від усякого бруду і робив це цілком щиро,

в найкращій інтенції, хоч би в ім'я того, що з багатьма націоналістами я разом ходив по смертях, не цікавлячись зовсім «недоліками» та «темними сторонами», а цінячи патріотизм і відвагу, що мені імпонували й що перерішували моє відношення в ситуації тяжкій і трагічній. Смію вірити, що я вмів і вмію цінити людей. Але мій досвід дає мені й право сказати, що я націоналістів знаю дуже добре... І мушу сказати, що 16 (шістнадцять!) років стосунків моїх та й цілої маси людей зі Сходу, активних і пробоевих, що вирвалися з більшовицької м'ясорубки й окрилені таки полум'яною вірою в українську людину, ставали пліч-о-пліч з т. зв. «націоналістами», — ці 16 років стосунків «в Краю» і на еміграції носять печать трагедійного. Тут я поставив уже слово «націоналістів» у лапки, Ви це помітили. Так. На жаль. Ці лапки поставила ота печать трагедійного, якою позначені ці понад півтора десятиліття. Але знову ж таки обійдемо зараз цю тему. Хоч інтереси справи (загальні інтереси!) вимагали б виговоритися нам до кінця, може, з того вродило би щось ліпше.

У цім листі я хотів би тільки визнати за Вами одну рацію, а саме: що Голова УНРади⁴ не здібний в нашій ситуації гідно вив'язатися в питанні консолідації. Це правда. Тільки, думаю, що ніхто не закине йому браку доброї волі. А ще думаю, що в ситуації, де проблема консолідації фактично вичерпується й покривається з проблемою нормальних людських стосунків між т. зв. «гнилими демолібералами» й «праведними націоналістами», цього чуда ніхто не доконає. Не доросли ми до об'єднання, не склали іспиту, не можемо сягнути вище пупа групових амбіцій до розуміння великого й конче необхідного, загальнонаціонального; «страшно важливі», а в дійсності мишачі проблеми, на зразок уроєного «непередрішенства», «хвильовизму», «гнилолібералізму» чи ще якоїсь холери, потьмарили нам голови. І ані руш. І ми ж самі не віримо в ці вигадки! Ну неже хтось з чесних націоналістів вірить в те, що ми «москалі», «малороси», «запроданці», «комуністи», «чекісти», «личковані патріоти» й інша галімагтя?⁵ Ніхто ж не вірить у це! То пощо ж та вся чудернацька свистопляска

й розпалювання вулиці до білого накалу? В ім'я чого? А ціла проблема, мабуть, тут і лежить. Унормування стосунків між речниками «двох світів» (висловлюючись фігурально), безглуздо ворогуючих, є в прямому інтересі нашого народу. Та проте цього ми й не здібні доконати. Тому я цілком приймаю Ваш закид в нездібності Голови УНРади доконати чуда. Але ця біда поправима до чергової сесії, де я складу свої «чини й ордени».

Ще хотів сказати Вам пару слів щодо Теліги, Ольжича й інших. Так, цих людей я завжди шанував і шаную. Й шануватиму. Але скажіть, що спільного мають ці люди, чи їхня пам'ять, з полісами різних більших і менших ендиків? Що спільного мають ті люди з різними сівачами розбрату, з амбітними розливачами дьогтю, очорнювачами й оклепувачами, які українську дійсність обертають в хаос найбезглуздіших і найдрібніших поррахунків? Та про це прикро писати, й я не хочу гаяти час. А крім того, якщо про це говорити, то треба говорити про Сціборського, про Пронченка⁶ тощо, а навіщо воно?

Я думаю, що є проблеми куди важливіші. Але думаю, що до них треба братися ґрунтовніше і не з взаємних болів та жалів починати.

Привіт!

Вітаю Вас сердечно та бажаю всіх благ.

З щирою пошаною — Ваш

Ів. БАГРЯНИЙ

П С. Одне місце в Вашім листі не міг прочитати без особливого здивування, це про «проходження процесу дезінтоксикації⁷ від інтернаціональної отрути в «одному з відламів ОУН»⁸. Дивно, пане Інженере! З советських джерел 30-річної давности Ви можете довідатися (та Ви й довідалися давно), що ще перед 30-ми роками мене хрещено «буржуазним націоналістом», «контрреволюціонером», «куркульським ідеологом» і — більше того — покарано тюрмою й таборами... Це було тоді, коли й сама ОУН фактично не

існувала ще! А Ви мені про «дезінтоксикацію» в ОУН. Ну й ну! Знаєте... Зрештою, я цього не сприймаю як тяжку образу, а лише сприймаю як доказ невилікувальної закукуріченості наших націоналістів. Якщо вже й Ви, пане Інженере, так мислите, то це є тільки непереможним доказом, що ніколи ми, мабуть, з націоналістами порозумітися не зможемо. У Вашій голові просто не поміщається, що Україна починається не з вас, а з нас, ну то це рівнозначне нажити у Вашій особі (в особі ОУН) смертельних ворогів. І так воно й є. От де трагедія, пане Інженере, і от де собака закопана! Прикро.

Привіт!

І. Б.

Примітки

- 1 Відповідь І. Багряного на лист Дмитра Андрієвського — українського публіциста і політичного діяча. Він був членом першого проводу ОУН (Організації Українських Націоналістів) з 1928 р. та політичним й ідеологічним референтом у проводі ОУН полк. А. Мельника. Написав цілу низку статей на теми ідеології українського націоналізму.
- 2 Мова про статтю, що з'явилася в газеті «Українські вісті» (Новий Ульм) за 2 жовтня 1958 р. під назвою «Чітка крапка над замурзаним "ї"». Вона та інша стаття Ан. Гуздовського були відповіддю на низку статей в «Українському слові» (Париж), в яких підкреслювалося, що український націоналізм як окреме явище не існує і тому на нього (націоналізм) не можуть претендувати будь-які інші українські партії, окрім ОУН. Теоретики з ОУН твердили чи переконували, що націоналізм — це ОУН і їй належить монополія і на національну свідомість, і на патріотизм. Середовище УРДП–УДРП вважало, що націоналізм — це зовсім не партійне членство в партії ОУН, а загальноприйнята антитеза до політичного поняття інтернаціоналізму.
- 3 У 60-х роках ХХ сторіччя І. Багрянний опублікував низку статей, «передовиць», редакційних, які не підписував своїм повним прізвищем. Ті статті поміщені в книзі Багряного «Публіцистика». Стаття, яка обурила Д. Андрієвського, не є однією зі статей Багряного.

- 4 Саме тоді І. Багряний був Головою УНРади. З листопада 1962 р. аж до смерті Багряний займав пост віцепрезидента Української Народної Республіки в екзилі.
- 5 Такими «епітетами» називали середовище, яке очолював І. Багряний, і його самого члени й прихильники Української Селянської партії, СВУ, члени деяких українських націоналістичних груп та інші недруги Багряного.
- 6 Сціборський Микола (1897—1941) — визначний діяч ОУН, публіцист і теоретик націоналізму, родом із Житомира. Влітку 1941 р. із С. Сеніком очолював Похідні групи ОУН полк. А. Мельника і 30 серпня 1941 р. підступно убитий в Житомирі.
Пронченко Михайло (1902—1943) — поет, родом з Криворіжжя. З 1933 р. був на засланні у Сибіру, звідки перед війною повернувся в Україну. За німецької окупації редагував у Кривому Розі тижневик «Дзвін». Іван Багряний присвятив йому свою повість-вертеп «Розгром». («Світлій пам'яті поета і товариша Михайла Пронченка, що за українську ідею пройшов через більшовицькі тюрми і не зломився, і, нарешті, був розстріляний в Кривому Розі гестапівськими посіпаками в 1943 р., цей твір про трагедію покоління присвячую».)
- 7 Інтоксикація — отруєння організму, а дезінтоксикація — вилікування від отруєння.
- 8 Тут мається на думці те, що І. Багряний деякий час був пов'язаний з діяльністю повстанського руху (УПА) в Україні, який був під керівництвом Ст. Бандери. Це, мовляв, вони його «вилікували», зробили з нього націоналіста, патріота.

ЛИСТУВАННЯ З ГАЛИНОЮ І НЕСТОРОМ БАГРЯНИМИ

№ 2. До Галини

21 червня 1946 р.

Люба Галюсю!

Вчора я слухав співачку Ганну Шерей і багато думав про Тебе. І сьогодні весь день ті думки товчуться в моїй голові, а Ти стоїш перед очима і я з Тобою дискутую. Ти чуєш, як я з Тобою дискутую? Ти мусиш принайменше це уявити, пригадавши наші розмови і їхній «сенс».

От я дивився на сцену. До речі, обличчя цієї Ганни Шерей при всій абсолютній неподібності до Твого в той же час має щось спільне з Твоїм, коли вона виконує пісні, — щось подібного в тій прекрасній жіночій своєрідній міміці, а може, в тім, що в її і Твоєму обличчі є яскраво виявлений тип української жінки? Співала вона добре, хоч і не винятково, але я сприймав її слова особливо і мав особливе непідступне нікому з присутніх враження. Я дивився на сцену і слухав всіма фібрами — але не її я слухав, — мені у віччу стояла Ти. Така ж русява і надзвичайна, якою можеш бути часом лише Ти. І то Твій голос звучав мені. Звучали ті нотки, які я звик чути в Ганни голосі. То є дивовижна річ, — звідки в цієї жінки нотки твого голосу? То була так рельєфна і магнітизуюча твоя постать на сцені. Я Тебе бачив чітко, без ілюзії...

А коли гучні оплески шаленіли по залі, руйнуючи фікцію, мені нагло (незрозумілі далі слова. — О. К.) на сцені стала, посміхаючись, інша пристаркувата жінка, мила і симпатична, але не Ти. Як би я хотів, щоб то так маліли ті оплески! Щоб це Ти володіла серцями цієї маси людей. Щоб це вони на Тебе дивились, як на божество і, здурілі від зворушення, збивали долоні до пухирів. Я багато віддав би, Галю, щоб це повторилося колись у житті, щоб це здійснилося, — щоб мое це бажання здійснилося.

А коли йшов з концерту, мені хотілося невідомо кого побити. Може, тому й сон мені цієї ночі снився, що я прибив до смерті за Тебе одну якусь людину. Причому тої страшною лютою я сам вжахнувся і аж прокинувся. Смішно.

Що Ти там поробляєш і що Ти собі думаєш, мила?

От пишу листа, а не знаю, куди його буду посилати, бо не маю адреси. Кажуть, що Фюсен уже десь увесь вивезли і що хор Нестора Городовенка невідомо де виїхав — не то до Ельвангена, не то до Франкфурта? Куди ж він, зрештою, виїхав? І куди виїхала Ти, мій філософе юний?

Я Тобі написав перед цим трохи понурого листа. Але то правдиве, що я в нім написав. Після цього (нерозбірливе слово. — О. К.) настроїв в мене ще понуріший. Він мене збаламутив, підніс був та й знову я опинився, як і перше, із самим собою та зі своєю неприкаяною, безпритульною нудьгою.

Чому так смішно, по-дурному у нас все складається? Чому ми так багато «мудрствуємо лукаво»? Чи не здається Тобі, люба, що ми робимо злочин по відношенні самі до себе? Що хтось сам себе хоче скривдити? (Пропускаються речення, які нерозбірливі. — О. К.) Тобі здається, що попереду багато часу? Добре. У мене, може, буде багато терпіння.

Як мені набридне чекати або хтось перейде стежку моєї розпуки і перекреслить її, тоді я Тобі напишу чесно. Добре?

Іван БАГРЯНИЙ

ЗМІСТ

Дещо про Івана Багряного, його творчість і листування. <i>Олексій Коновал</i>	3
Видавництву «Фоліо» і його читачам. <i>Сергій Козак</i>	8

ЛИСТИ

Список скорочень назв організацій та періодичних видань української діаспори	13
Список псевдонімів та криптонімів діячів української діаспори	17
Листування з Дмитром Андрієвським	20
Листування з Галиною і Нестором Багряними.	25
Листування з Віталієм Бендером	34
Листування з Володимиром Біляївим	60
Листування з Володимиром Блавацьким	62
Листування з Федором Бойком	67
Листування з Андрієм Бондаренком	69
Листування з Осипом Бойдуником.	71
Листування з Ростиславом Василенком.	79
Листування з Володимиром і Розалією Винниченками	89

Листування зі Степаном Витвицьким	101
Листування з Петром Волиняком	118
Листування з Михайлом Воскобійником	170
Листування з Федором Гаенком	315
Листування з Костем Гіммельрайхом	321
Листування з Адою Горготою	323
Листування з Мар'яном Горготою (Дальним)	329
Листування з Никифором Григорієвим	349
Листування з Ігорем Губаржевським	359
Листування з Василем Григоренком	369
Листування з Василем Гришком	384
Листування з Галиною Гришко	387
Листування з Дмитром Грушецьким	389
Листування з Єжи Гедройцем	391